

Kamil Martyniak

Komenda Miejska Policji w Bielsku-Białej

**KOOPERACJA POLICJI ORAZ
NGO W ZAKRESIE ZAPEWNIENIA
BEZPIECZEŃSTWA**

**COOPERATION OF POLICE AND NGO
IN THE FIELD OF SAFETY**

ABSTRAKT

Policja, jako najliczniejsza formacja mundurowa w Rzeczypospolitej Polskiej (ponad sto tysięcy funkcjonariuszy) o ściśle zchierarhizowanej strukturze dowodzenia, dbająca o ład wewnętrzny i porządek prawny posiada w zakresie swego działania wiele kompetencji m. in. do zawierania współpracy z podmiotami zewnętrznymi, w tym do współdziałania z organizacjami pozarządowymi NGO (Non Governmental Organisation). Mowa o wszystkich podmiotach, które nie są jednostkami albo organami administracji publicznej oraz których działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku. Charakterystyczną cechą organizacji pozarządowych jest więc brak powiązań z władzą publiczną (często tak tłumaczy się nazwę organizacje pozarządowe). W Polsce pojęcie to definiuje ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z 2003 roku, która wprowadza rozszerzoną definicję organizacji pozarządowych jako podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego¹. Artykuł ma na celu przybliżenie tematyki związanej z współdziałaniem Policji z organizacjami pozarzą-

¹ <http://fakty.ngo.pl/organizacja-pozarządowa-ngo> (dostęp: 07.10.2018 r.).

dowymi w zakresie realizacji ustawowych zadań, określenie miejsca NGO w systemie zapewnienia bezpieczeństwa, a także wskazanie z tej kooperacji wniosków i możliwych rekomendacji.

Słowa kluczowe: Policja, organizacje pozarządowe, bezpieczeństwo państwa, zarządzanie kryzysowe.

ABSTRACT

The police, as the most numerous uniformed formation in the Republic of Poland (more than one hundred thousand officers) with a strictly hierarchized command structure, caring for internal order and legal order, have many competences in their field of activity, among others to enter into cooperation with external entities, including to cooperation with non-governmental organization). We refer to all subjects that are not entities or public administration bodies and whose activity is not aimed at achieving profit. A characteristic feature of non-governmental organizations is therefore the lack of connections with public authorities (this is often the name of non-governmental organizations). In Poland, this concept is defined by the Act on Public Benefit and Volunteer Work in 2003, which introduces an extended definition of non-governmental organizations as entities carrying out public benefit activities. The article aims are to familiarize the subjects related to the cooperation of the Police with non-governmental organizations in the implementation of statutory tasks, determining the place of NGOs in the system of ensuring security, as well as indicating the conclusions and possible recommendations from this cooperation.

Keywords: Police, non-governmental organizations, state security, crisis management

ZADANIA POLICJI I ICH REALIZACJA W ZAKRESIE WSPÓŁPRACY Z NGO

„Tworzy się Policję jako umundurowaną i uzbrojoną formację służącą społeczeństwu i przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego”². To najważniejsze zadanie funkcjonariuszy wykonujących ustawowe obo-

² Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji, art. 1.1. (Dz.U. 1990 Nr 30 poz. 179 z późn. zm.)

wiązki wynikające z pierwszego zdania tekstu ustawy o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 roku. Oczywiście to jedno z wielu zadań, jakie ustawodawca wyznaczył w ramach służby policjantów, jednakże z tego kontekstu wynikają dalsze kompetencje przedstawicieli tej formacji. Zasady i formy współdziałania regulowane są ustawami, rozporządzeniami, regulaminami, a także zawartymi porozumieniami. Akty te stanowią podstawy prawne i społeczne, na których określone podmioty współdziałają ze sobą. Współdziałanie niejednokrotnie staje się szansą właściwego i sprawniejszego wypełniania zadań postawionych przed administracją bezpieczeństwa i porządku publicznego. W sytuacjach kryzysowych (np. katastrofy, klęski żywiołowe) Policja i inne służby podejmują wspólne działania w sposób świadomy, celowy i zorganizowany, minimalizując straty. Współdziałanie to nic innego jak działanie zmierzające do realizacji celów tożsamyh lub zgodnych³.

Zadania w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego wymagają złożonych nakładów i stosowania coraz nowocześniejszych środków przeciwdziałania powstającym zagrożeniom, aby w maksymalnym stopniu chronić interesy państwa i obywateli. Dlatego jeden organ państwowy nie może sprostać wszystkim obowiązkom z tego zakresu, co rodzi potrzebę powierzenia części z nich innym podmiotom. Taki stan rzeczy rodzi potrzebę współdziałania, połączenia sił wszystkich odpowiedzialnych podmiotów, celem uzyskania większego potencjału, ale również łączenie różnych kompetencji i możliwości osób oraz środków działania im tylko dostępnych⁴.

Współdziałanie definiowane jest jako wspólne działanie co najmniej dwóch autonomicznych podmiotów. Istotą współdziałania jest

³ Por. E. Ura, *Prawne zagadnienia ochrony osób i mienia*, Wydawnictwo Oświatowe FOSZE, 1998, s. 123.

⁴ Por. J. Wróbel, A. Chechelski, *Współdziałanie Policji z wybranymi podmiotami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo i porządek publiczny*, Wydawnictwo Szkoły Policji w Katowicach, Katowice 2010, s. 5.

dążenie do efektywnego zrealizowania celów, do których podmioty te zostały powołane, ale wspólnym wysiłkiem. Współdziałanie powinno charakteryzować się następującymi cechami:

- wspólny cel uczestników,
- autonomiczność uczestników – brak stosunku podległości,
- dobrowolne uzgodnienie zadań do realizacji,
- realizacja własnych zadań przez podmioty współdziałające, z których część polega na udzielaniu wzajemnej pomocy dla osiągnięcia celu głównego⁵.

Pojęcie współdziałania na trwałe też weszło do języka prawnego. W niektórych aktach prawnych, charakteryzując podejmowanie wspólnych działań przez Policję i inne służby, autorzy posługują się jednak pojęciem współpracy⁶. Oczywiście sama deklaracja współdziałania, nawet przy najlepszej woli stron porozumienia, nie zapewni wymiernych efektów. O efektywności można mówić wtedy, gdy podjęte działania prowadzą do osiągnięcia zamierzonego celu przy możliwie najmniejszych nakładach. Znaczący wpływ na efektywność podejmowanych działań ma prawidłowa organizacja organów współdziałających. Dla właściwego przebiegu współpracy ważny jest również właściwy obieg informacji pomiędzy współdziałającymi podmiotami⁷.

Przedmiotem współpracy w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego jest zwalczanie różnego rodzaju zagrożeń, zwłaszcza przestępczością. Dlatego też właściwe rozpoznanie zamiarów, gromadzenie i szybkie przekazywanie informacji ma duże znaczenie dla skutecznego przeciwdziałania wszelkim niekorzystnym zjawiskom. Zadania państwa w zakresie ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz utrzymania

⁵ Por. W. Lidwa, *Współdziałanie w walce lądowej*, Toruń 2000, s. 90.

⁶ Ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia (Dz. U. z 2005 r. Nr 145, poz. 1221 z późn. zm.).

⁷ Por. J. Szafranski, *Współdziałanie jednostek obrony terytorialnej i policji w walce z terroryzmem*, WSPol Szczytno 2004, s. 127.

bezpieczeństwa i porządku publicznego są niezwykle szerokie. W ich zakres wchodzi też takie zagadnienia, jak ochrona przeciwpożarowa, zapewnienie ochrony i bezpieczeństwa granicy państwowej, zwalczanie skutków klęsk żywiołowych i wiele innych zadań, związanych z różnymi sferami życia społecznego. Stąd też Policja na tym polu współpracuje z innymi organami państwa i instytucjami.

MIEJSCE NGO W SYSTEMIE ZAPEWNIANIA BEZPIECZEŃSTWA

Temat roli organizacji pozarządowych w kontekście miejsca w systemie bezpieczeństwa państwa należy rozpocząć od opisanie ich potencjału. Istotne jest wskazanie trudności w wykorzystaniu instytucji społecznych w funkcjonowaniu na rzecz bezpieczeństwa i pożytku publicznego. Problemy wynikają ze zmiennego charakteru organizacji, na który znaczny wpływ ma dynamicznie zmieniająca się liczba członków. Przyczyn trudności w skutecznym działaniu instytucji społecznych należy szukać w konfliktach i podziałach międzyludzkich. Prowadzą one do rozłamu organizacji oraz powstawaniu nowych⁸. Możliwość uzyskania podmiotowości prawnej przez zrzeszenia liczące jedynie 15 członków przyczynia się do osłabienia dużych organizacji. Świadczyć może o tym wzrost liczby stowarzyszeń na przestrzeni ostatnich lat w Polsce⁹. Organy administracji publicznej charakteryzują się formą stałą, działającą na podstawie przyjętego prawa. Sprawna i dobra współpraca z instytucjami publicznymi wymaga więc trwałej struktury, dlatego też ciągle zmiany zachodzące w organizacjach pozarządowych stają na przeszk-

⁸ Podziały wśród organizacji pozarządowych w Polsce, wynikające z konfliktów wewnątrz zrzeszeń, dokonały się m.in. w Związku Strzeleckim Strzelec oraz harcerstwie.

⁹ Raport Głównego Urzędu Statystycznego, *Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, samorząd zawodowy i gospodarczy oraz organizacje pracodawców w 2012 r.*, Warszawa 2014, s. 38.

dzie właściwej kooperacji. Bezpieczeństwo jest elementarną potrzebą człowieka¹⁰, a jego zapewnienie na optymalnym poziomie stanowi jedno z największych wyzwań dla państwa. Organizacje społeczne, aby uczestniczyć w zwalczaniu sytuacji kryzysowych, muszą wykazać się dużym profesjonalizmem i zdyscyplinowaniem, gdyż od ich działania może zależeć ludzkie życie. W Polsce, według danych Głównego Urzędu Statystycznego za rok 2012 r., istnieje 69,5 tys. stowarzyszeń oraz 8,5 tys. fundacji¹¹. W obszarze ściśle związanym z sytuacjami kryzysowymi funkcjonuje 29%¹². Ujęte są one stosownie do działalności statutowej z dziedzin: ratownictwa, pomocy społecznej i humanitarnej oraz ochrony zdrowia. Działalność w ramach bezpieczeństwa realizuje wiele lokalnych organizacji. Podmioty pozarządowe uprawnione przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych do ich wykonywania podejmują współpracę ze służbami państwowymi (Policją, Państwową Strażą Pożarną, itp.) w aspekcie organizacyjnym w formie indywidualnych umów regulujących zakres działalności i akcji ratowniczych. Ważniejszymi instytucjami o charakterze społecznym funkcjonującymi na rzecz bezpieczeństwa są: Ochotnicza Straż Pożarna (OSP), Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (GOPR), Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (TOPR) oraz Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (WOPR). Powyższe organizacje wnoszą ogromny wkład w walkę z sytuacjami kryzysowymi zagrażającymi bezpieczeństwu w różnych wymiarach. Największą z nich jest OSP, która stanowi 19%¹³ wszystkich organizacji pozarządowych w kraju. Jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej w zdecydowanej większości funkcjonują w gminie wiejskiej lub miejsko-wiejskiej. Uczestniczą w akcjach ratowniczych, gaśniczych, podczas zwalczania zagrożeń ekologicznych, wypadków w ruchu lądowym oraz

¹⁰ Por. A. Maslow, *Motywacja i osobowość*, Warszawa 2006, s. 62.

¹¹ Raport Głównego Urzędu Statystycznego, *Trzeci sektor...*, wyd. cyt., s. 38.

¹² Tamże, s. 68.

¹³ Tamże, s. 208.

klęsk żywiołowych. Wiele jednostek OSP zrzeszonych jest w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym. Z racji swojej liczebności oraz długoletniej historii są wiarygodnym partnerem dla organów państwa. GOPR i TOPR to szczególne organizacje, gdyż są jedynymi instytucjami, które zajmują się działalnością ratowniczą w obszarze górskim. Obie instytucje realizują zadania z zakresu pierwszej pomocy, ewakuacji ofiar i osób zagrożonych oraz transportem rannych do jednostek Państwowego Ratownictwa Medycznego. Potencjał kadrowy, sprzętowy i stanowiskowy stacji ratownictwa stanowi znaczne wzmocnienie systemu zarządzania kryzysowego. WOPR to społeczna organizacja ratownicza czuwająca nad bezpieczeństwem w rejonie kąpielisk publicznych. Podobnie jak GOPR i TOPR zajmuje się akcjami ratowniczymi, pierwszą pomocą oraz przewozem poszkodowanych. Dysponuje specjalistycznym sprzętem niezbędnym do wykonywania zadań na swoim terenie. Istotnym faktem jest, że po przyjęciu ustawy o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych w dniu 18 sierpnia 2011 roku zniesiony został monopol działalności WOPR. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych przyznało blisko 100 zgód¹⁴ na wykonywanie ratownictwa wodnego dla różnych organizacji m.in. spółkom, osobom fizycznym prowadzącym działalność gospodarczą, fundacjom i innym stowarzyszeniom. Pozostałymi instytucjami o charakterze społecznym, które mogą zostać wykorzystane do zwalczania sytuacji kryzysowych w ramach zagrożeń bezpieczeństwa są: Polski Czerwony Krzyż, Związek Strzelecki Strzelec OSW, czy Związki Harcerskie.

Przechodząc do roli organizacji pozarządowych w systemie bezpieczeństwa należy wyodrębnić ich udział ze względu na poszczególne fazy kierowania:

¹⁴ <https://www.msw.gov.pl/pl/bezpieczenstwo/nadzor-nadratownictwe/10071,Podmioty-uprawnione-do-wykonywania-zadan-ratownictwa-gorskiego-i-wodnego.html> (dostęp: 10.10.2018 r.).

1. Faza zapobiegania – polegająca na działalności prewencyjnej oraz edukacji stanowi odpowiednie miejsce na czynności wykonywane przez organizacje obywatelskie. Odbywają się one w ramach statutowych zadań społeczno-wychowawczych wewnątrz zrzeszeń. Organizacje uczą swoich członków rodzajów występujących zagrożeń, prawidłowych wzorców zachowań w sytuacjach kryzysowych i pierwszej pomocy. Ponadto w lokalnych gimnazjach oraz szkołach średnich, doświadczeni instruktorzy organizacji pozarządowych, udzielają wsparcia kadrze nauczycielskiej podczas zajęć z przedmiotu Edukacja dla bezpieczeństwa. Możliwość uatrakcyjnienia lekcji szkoleniami praktycznymi pozwala na zwiększenie zainteresowania uczniów tematyką ochrony ludności. Realizacja fazy zapobiegania spełnia niezwykle użyteczną funkcję na rzecz zarządzania kryzysowego, choć niejednokrotnie jest bagatelizowana. Należy podkreślić wagę właściwej edukacji kolejnych młodych pokoleń na podstawie znajomości podstawowych zasad bezpieczeństwa i ratownictwa. Przykładem takich organizacji może być Ochotnicza Straż Pożarna, Związki Harcerskie, Związki Strzeleckie, Liga Obrony Kraju oraz GOPR i WOPR.

2. Faza przygotowania – opiera się na realizacji planów zarządzania kryzysowego przypadku wystąpienia zagrożenia. Wykonywana jest ona na każdym poziomie samorządu terytorialnego. Społeczne organizacje ratownicze poprzez swoich przedstawicieli, jako członków stałych zespołów zarządzania kryzysowego, uczestniczą w procesie tworzenia planów na szczeblu gminnym i powiatowym¹⁵. Ich zadaniem jest zgłaszanie uwag do tworzonego projektu oraz wypracowanie jak najodpowiedniejszego planu będącego odpowiedzią na możliwe do wystąpienia niebezpieczeństwa w regionie. Ponadto ustawodawca przewidział, iż w szczególnych przypadkach na zaproszenie przewodniczącego, repre-

¹⁵ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, art. 19 ust. 6.3, art. 17 ust. 6.2.

zenci organizacji pozarządowych mogą uczestniczyć w pracach rządowego i wojewódzkiego zespołu zarządzania kryzysowego¹⁶.

3. Faza reagowania – polega na czynnościach przeciwdziałających powstałemu zagrożeniu. Udział w tym etapie brać mogą jedynie elitarne zrzeszenia dysponujące stosownym wyszkoleniem i sprzętem. Wyróżniającymi się organizacjami pozarządowymi uczestniczącymi w realizacji powyższej fazy są: OSP, GOPR, TOPR i WOPR. Wymienione instytucje społeczne wielokrotnie uczestniczyły w zwalczaniu zdarzeń kryzysowych, udowadniając swoją przydatność. Dzięki optymalnemu przygotowaniu znacznie przyczyniają się do pokonywania niebezpiecznych sytuacji. Najlepsze jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej działają także w Systemie Ratowniczo-Gaśniczym, zapewniającym odpowiednią koordynację jednostek ratowniczych.

4. Faza odbudowy – składająca się na proces rekonstrukcji oraz usuwania powstałych zniszczeń stanowi dla większości organizacji pozarządowych etap ciężkiej pracy. Współpraca administracji publicznej z instytucjami społecznymi podczas tego etapu jest bardzo ważna. Pozwala dotrzeć do potrzebujących i w sposób właściwy dokonać podziału odpowiednich materiałów dla poszkodowanych.

Organizacje pozarządowe to podstawowe struktury, elementy trzeciego sektora, sektora składającego się z prywatnych podmiotów o publicznych celach działania¹⁷. Do cech charakterystycznych możemy zaliczyć: dobrowolność uczestnictwa, prywatny charakter inicjatywy, niezależność, niekomercyjność, znaczny udział wolontariatu, istotna rola w kształtowaniu postaw ludzkich, integruje grupy obywateli o względnie dojrzałej tożsamości społecznej i określonym stopniu zorganizowania. Organizacje pozarządowe nie są lekarstwem na problemy współczesnego świata, jednak stanowią znaczącą siłę, tym większą, im więcej

¹⁶ Tamże, art. 8 ust. 5, art. 14 ust. 12.

¹⁷ Por. M. Halamska, *Wiejskie organizacje pozarządowe*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2008, s. 15.

obywateli zechce zaangażować się w aktywność społeczną. Reagują tam gdzie niedomaga państwo, pełnią rolę dostawcy usług, rzecznika interesów i forum samorealizacji obywateli. *Stanowią fundament społeczeństwa obywatelskiego, a gdy fundamenty są mocne, społeczeństwo jest silne*¹⁸.

Rolę organizacji pozarządowych dobrze uwydatniają pełnione przez nie funkcje. Okazuje się wówczas, że ich znaczenie jest wszechstronne i nie ogranicza się wyłącznie do osób działających w trzecim sektorze, ale sięga znacznie szerzej, przyczyniając się do dobrobytu społeczeństwa¹⁹. Monitorują zagrożenia bezpieczeństwa lokalnego, udzielają pomocy przedmedycznej, psychologicznej i religijnej osobom poszkodowanym, zapewniają profesjonalne wsparcie służb ratowniczych, obejmują opieką społeczną osoby poszkodowane, zajmują się także organizowaniem i dystrybucją pomocy humanitarnej. Priorytetową rolą organizacji pozarządowych w państwie demokratycznym jest pobudzanie aktywności obywatelskiej i włączanie jej w te dziedziny funkcjonowania państwa, w których istnieją realne potrzeby.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Organizacje pozarządowe stanowią ważny komponent bezpieczeństwa państwa. Ich kadra oraz potencjał wyposażenia jest istotnym wsparciem dla instytucji publicznych w sytuacjach kryzysowych. Efektywna współpraca pozwala organizacjom pozarządowym na ubieganie się o dofinansowanie inwestycji oraz kreowanie rozwoju i wizerunku w mediach publicznych. Należy jednak pamiętać o problemach mogących wystąpić w społecznych zrzeszeniach. Jest to ważne, gdyż działanie w strukturach bezpieczeństwa narodowego obliguje do stałej gotowości

¹⁸ Por. D. Moroń, *Organizacje pozarządowe - fundament społeczeństwa obywatelskiego*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012, s. 11.

¹⁹ Tamże, s.10.

udzielania pomocy potrzebującym. Wymaga to od organów administracji publicznej wysunięcia właściwej konkluzji w postaci realizowania cyklicznych kontroli organizacji funkcjonujących w obszarze ratownictwa. Znaczącym wydarzeniem z punktu widzenia ochrony ludności było przyjęcie ustawy o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych oraz ustawy o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich. Obie regulacje prawne zniosły wyłączność GOPR, TOPR i WOPR na funkcjonowanie w swoim obszarze działań. Ustawy dopuściły realizowanie zadań z zakresu ratownictwa wodnego i górskiego przez inne organizacje po uprzedniej zgodzie ministra właściwego do spraw wewnętrznych. To słuszne działanie pozwalające na realne wzmocnienie poziomu bezpieczeństwa na obszarach zagrożonych sytuacją kryzysową. W związku z ciągłymi pracami nad ustawą o ochronie ludności ważnym postulatem jest precyzyjne uregulowanie działalności zrzeszeń o charakterze społecznym w powstającym akcie prawnym. Stanowi to istotny wniosek wynikający z doświadczeń dotychczasowej działalności organizacji pozarządowych na rzecz zarządzania kryzysowego w zapewnieniu bezpieczeństwa. Ze względu na ograniczenia objętościowe artykuł nie wyczerpuje w pełni postawionej problematyki. Trudność w opracowaniu tematu stanowiła również duża ilość materiałów oraz brak szczegółowych danych od organizacji pozarządowych. Z uwagi na powyższe, niniejsze opracowanie stanowi tylko próbę ogólnego omówienia jednego z najważniejszych zagadnień bezpieczeństwa dotyczącego działalności organizacji pozarządowych w systemie zapewnienia bezpieczeństwa.

LITERATURA:

- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 roku *o Policji* (Dz. U. 1990 r. Nr 30 poz. 179 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. *o ochronie osób i mienia* (Dz. U. z 2005 r. Nr 145, poz. 1221 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. *o zarządzaniu kryzysowym*, Dz. U. z 2007 r. Nr 89, poz. 590 z późn. zm.).
- Raport Głównego Urzędu Statystycznego, *Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, samorząd zawodowy i gospodarczy oraz organizacje pracodawców w 2012 r.*, Warszawa 2014.
- Halamska M., *Wiejskie organizacje pozarządowe*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2008 r.
- Lidwa W., *Współdziałanie w walce lądowej*, Toruń 2000.
- Maslow A., *Motywacja i osobowość*, Warszawa 2006.
- Moroń D., *Organizacje pozarządowe - fundament społeczeństwa obywatelskiego*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012.
- Szafrański J., *Współdziałanie jednostek obrony terytorialnej i policji w walce z terroryzmem*, WSPol Szczytno 2004.
- Ura E., *Prawne zagadnienia ochrony osób i mienia*, Wydawnictwo Oświatowe FOSZE, 1998.
- Wróbel J., Chechelski A., *Współdziałanie Policji z wybranymi podmiotami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo i porządek publiczny*, Wydawnictwo Szkoły Policji w Katowicach, Katowice 2010.

NETOGRAFIA

- <http://fakty.ngo.pl/organizacja-pozarzadowa-ngo> (dostęp: 07.10.2018 r.).
- <https://www.msw.gov.pl/pl/bezpieczenstwo/nadzor-nadratownictwe/10071,Podmioty-uprawnione-do-wykonywania-zadan-ratownictwagorskiego-i-wodnego.html> (dostęp: 10.10.2018 r.).